

ÜHETEISTKÜMNES PÜHAPÄEV PÄRAST NELIPÜHA AD 2022

Ilm 3:1–6 (Jr 18:1–10; Lk 19:41–48)

1 Ja Sardese koguduse inglile kirjuta: Nõnda ütleb see, kellel on seitse Jumala vaimu ja seitse tähte: Ma tean su tegusid, et sul on nimi, et sa elad. Ometi oled sa surnud.

2 Ole valvas ja hoia, mis on veel jäänud; seegi on juba suremas, sest ma ei ole leidnud su tegusid olevat täiuslikud oma Jumala silmis.

3 Tuleta siis meelde, kuidas sa sõna oled vastu võtnud ja kuulnud, ning hoia seda talle ja paranda meelt! Kui sa nüüd ei valva, siis ma tulen kui varas ja sa ei saa arugi, mis tunnil ma tulen su peale.

4 Kuid Sardeses on sul mõned, kes ei ole määrinud oma rõivaid, ning need saavad kõndida koos minuga valgeis rõivais, sest nad on seda väärt.

5 Kes võidab, see riietatakse samamoodi valgete rõivastega. Mina ei kustuta tema nime eluraamatust ning ma tunnistan tema nime oma Isa ees ja Isa inglite ees.

6 Kellel kõrv on, see kuulgu, mida Vaim ütleb kogudustele!

Sissejuhatus

Ilmutusraamat on kirjutatud tõenäoliselt 1. sajandi lõpukümnendil, selle ajalooliseks taustaks on keiser Domitianuse (valitsemisaastad 81–96 pKr) aegne kristlaste tagakiusamine¹, mis kajastub Ilmutusraamatus võitlusena lohe ja tema metsaliste ning Talle ning Tema tunnustajate vahel. Ilmutusraamatut on iseloomustatud ka kui «liturgilist prohvetinägemust», mis kõrvutab maapealse tagakiusatud, võitleva kiriku olukorra taevas toimuva lakkamatu jumalateenistusega kui ühelt poolt eeskuju ja eesmärgi, teisalt aga keset kõige lootusetumaid katsumusi julgustava, kinnitava ja lootust andva igavese eesmärgina.

Raamatu nimi on pärit selle algussalmist: ἀποκάλυψις² Ἰησοῦ Χριστοῦ ἣν ἔδωκεν αὐτῷ ὁ θεός δεῖξαι τοῖς δούλοις αὐτοῦ ἃ δεῖ γενέσθαι ἐν τάχει – «Jeesuse Kristuse ilmutus, mille Jumal Temale on andnud, et ta näitaks oma sulastele, mis peatselt peab sündima.» Samas salmis nimetatakse ka ilmutuse või nägemuse kirjapanijat: καὶ ἐσήμανεν ἀποστείλας διὰ τοῦ ἀγγέλου αὐτοῦ τῷ δούλῳ αὐτοῦ Ἰωάννῃ – «Ta näitas seda, läkitades oma ingli oma sulase Johannese juurde.»

Vanas kirikus vaieldi Ilmutusraamatu kanoonilisuse üle, ent mitmed olulised kirikuisad ja teoloogid, nende hulgas Irenaeus ja Athanasius, on selles alati kindlad olnud.

¹ On ka neid, kelle arvates on Ilmutusraamatu ajalooliseks taustaks keiser Nero (valitsemisaastad 54–68 pKr) ajal aset leidnud kristlaste tagakiusamine.

² Sõna ἀποκάλυψις – «ilmutus», «ilmumine», «avalikuks saamine» – tuleneb verbist sõna ἀποκαλύπτω – «ilmutama», «avaldama», «teatavaks tegema» –, mis tähendab sõnasõnalt – nagu ka ladina *revelo* – «katet eemaldama»

Küsimusi on tekitanud ka see, kes oli ilmutuse saaja ja raamatu kirjapanijana nimetatud Johannes. Kiriku traditsioonilise seisukoha järgi on tegemist sama apostel ja evangelist Johannesega, kellelt pärinevad neljas evangeelium ja kolm kirja. Oluliseks kinnituseks sellele on peetud Ilmutusraamatu enda sisu, mis tõenäoliselt ei oleks leidnud üleüldist aktsepteerimist pühakirjana, kui see ei pärineks niivõrd autoriteetsest allikast.

Ilmutusraamat on suunatud eeskätt seitsmele Väike-Aasia kogudusele, millele mõeldud läkitustega ta algab (Ilm 1:4–3:22). Johannese kirjelduse järgi oli tegemist Issanda päevaga, s.t pühapäevaga, mil ta «vaimus olles» nägi Issandat Jeesust Kristust ennast, kes teda esmalt surmani kohutas ja siis julgustas, andes talle seejärel käsu kõik järgnev üles tähendada (Ilm 1:10–19).

Tegemist on Uue Testamendi ainsa prohvetiraamatuga, millele tuleb läheneda samamoodi, nagu Vana Testamendi prohvetitele, pidades meeles prohvetikuulutuste tavapärasest kolme ajalist ja sisulist tasandit: vahetu, peatselt saabuv ja kaugemasse tulevikku (lõpuaegadesse) suunatu. Kahest viimasest arusaamiseks on hädavajalik esimese adekvaatne, võimalikult ajastu- ja ajalootruu mõistmine.

Sellest lähtudes on – iseäranis Väike-Aasia kogudustele suunatud läkitusi silmas pidades – arusaadav, et Ilmutusraamat on kirjutatud eeskätt julgustusena ja meelearanduskutsena parajasti aset leidva ja tulevikus veelgi ägeneva tagakiusu ning sellest tuleneva languseohu olukorras: «Tuleta siis meelde, kust sa oled langenud, ja paranda meelt ning tee esimese armastuse tegusid! Muidu ma tulen su juurde ning lükkan su lambijala asemelt, kui sa ei paranda meelt... Paranda siis meelt, muidu ma tulen varsti su juurde ning sõdin nende vastu oma suu mõõgaga... Keda iganes mina armastan, neid kõiki ma noomin ja karistan. Ole siis innukas ja paranda meelt!» (Ilm 2:5.16; 3:19)³

Seitsmele kogudusele mõeldud läkitustele järgneb tegelik «ilmutus» või nägemus, mille sisuks on lühidalt kokku võttes Kristuse ja Tema tunnistajate ning saatana või metsalise ja tema omade vaheline võitlus, mis kajastab kiriku tagakiusamist ja kristlaste kannatusi ning kinnitab neid, kes jäävad ustavaks, teadmise, et viimane sõna, tegelik meelevald ja võit on Jumalal ja «Tema Kristusel»: «Maailma kuningriik on saanud meie Issanda ja Tema Kristuse omaks ning Tema valitseb kuningana igavesest ajast igavesti... Nüüd on käes pääste ja vägi ning meie Jumala kuningriik ning Tema Kristuse meelevald, sest välja on heidetud meie vendade süüdistaja, kes süüdistab neid Jumala ees päeval ja ööl.» (Ilm 11:15; 12:10)

See ei tähenda, et kristlased ei pea kannatama – vastupidi, nagu Issand ise on «Tall, kes on tapetud» (Ilm 5:12) ja on meid «lunastanud meie pattudest oma verega» (Ilm 1:5), nii peavad ka need, kes Talle ustavaks jäävad, läbi minema «suurest viletsusest» (Ilm 7:14)

³ Ainus, keda otseselt ei manitseta meelearandusele, on Filadelfia kogudus, kellele öeldakse selle asemel: «Ma tulen varsti. Pea kinni, mis sul on, et ükski sinu pärga ei võtaks!» (Ilm 3:11)

Ilmutusraamatu keskmes seisavad kolm seitsmeosalist visiooni, mida võib kujutada järgmise tabelina:

Seitse pitsarit	Seitse pasunat	Seitse kuldkaussi
Esimesed viis pitsarit (Ilm 6:1–11)	Esimesed viis pasunat (Ilm 8:6–9:12)	Esimesed viis kuldkaussi (Ilm 15:1–16:11)
	Kuues pasun – suured tapatalgud (Ilm 9:13–21)	Kuues kuldkauss – suur sõda Jumala päeval (Harmagedoon) (Ilm 16:12–16)
Kuues pitsar – praeguse maailma lõpp (Ilm 6:12–17)	Seitsmes pasun – praeguse maailma lõpp ja uue algus (Ilm 11–15–19)	Seitsmes kuldkauss – praeguse maailma lõpp (Ilm 16:17–21)
Seitsmes pitsar – teise visiooni sissejuhatus (Ilm 8:1–5)	Võitlus Kristuse ja Tema tunnistajate ning lohe ja metsaliste vahel, mis juhatab sisse kolmanda visiooni (Ilm 12:1–14:20)	

Ilmutusraamatu lõpuosa moodustavad nägemused viimsest võitlusest ja kohtust ning uuest, taevast alla tulevast Jeruusalemmast, milles need, kes on ustavalt vastu pidanud, «valitsevad kuningatena igavesest ajast igavesti» (Ilm 22:5). Raamatu epiloogiks (Ilm 22:6–21) on manitsus selle sõnadest kinni pidada, hoiduda rüvedusest ja teha õigust teha ning oma rüüd [Talle veres]⁴ puhtaks pesta, et pärida meelevald süüa elupuust ja minna sisse Jumala linna väravast.

Keelelisi märkuseid

Sardese – ἐν Σάρδεσιν – Sardes oli Väike-Aasia lääneosas asunud kunagise Lüüdia kuningriigi, alates 133 eKr Rooma ülemvõimu alla läinud provintsi pealinn. Ilmutusraamatu kirjutamise ajaks oli Sardes oma tähtsuse minetanud, alles olid vaid kunagise hiilguse riismed ja uhkus vägeva mineviku üle.⁵

Koguduse – τῆς...ἐκκλησίας – sõna ἐκκλησία – «kogudus», «kirik» – koosneb seestülevast eessõnast ἐκ ja verbist καλέω – «kutsuma» – ning tähendab sõnasõnalt «välja kutsutute kogu».

Inglile – τῷ ἀγγέλῳ – sõna ἄγγελος tähendab «ingel», «sõnumiviija», «saadik».

Vaimu – πνεύματα – sõna πνεῦμα tuleneb verbist πνέω – «hingama», «puhuma» – ja tähistab sarnaselt heebrea sõnale פּוּחַח nii vaimu, tuult kui ka hingeõhku.

⁴ Vrd Ilm 7:24: «Need on need, kes tulevad suurest viletsusest ning on pesnud oma rüüd ja teinud need valgeks Talle veres»

⁵ «Sul on nimi, et sa elad. Ometi oled sa surnud.» näib sedagi ajaloolist tõsiasja peegeldavat.

Ma tean – οἶδά – sõna εἶδω tähendab «nägema», «vaatama», «vaatlema», «[ära] tundma», «teadma». Täisminevikus, nagu siin, kasutatakse seda enamasti teadmise tähistamiseks, end sõnasõnalt võib siiski tõlkida ka: «ma olen näinud».

Surnud – νεκρός – sõna νεκρός – «surnud», «surnu» – etümoloogia viitab väidetavalt kadumisele või hajumisele (haihtumisele).

Valvas – γρηγορῶν – sõna γρηγορέω – «valvama», «valvel olema», «tähelepanelik olema», «ärgas olema» – tuleneb verbist ἐγείρω – «tõusma», «ärkama».

Hoia – στήρισον – sõna στηρίζω – «kinnitama», «kindlustama», «kinni hoidma» – tuleneb sõnast ἵστημι – «püstitama», «paigale seadma», «kinnitama».

Tegusid – τὰ ἔργα – sõna ἔργον tähendab «tegevus», «ettevõtmine», «töö», «[teatava töö teostamiseks] tehtav».

Olevat täiuslikud – πεπληρωμένα – võiks tõlkida ka: «[olevat] lõpule viidud», «[olevat] täide saadetud», «[olevat] teoks tehtud».

Oma Jumala silmis – ἐνώπιον τοῦ θεοῦ μου – õigem oleks tõlkida: «minu Jumala palge ees/silmis».

Kuidas sa sõna oled vastu võtnud ja kuulnud – πῶς εἴληφας καὶ ἤκουσας – sõnasõnalt: «kuidas/mida oled vastu võtnud ja kuulnud».⁶

Hoia seda tallel – τήρει – sõna τηρέω tähendab «hoolega hoidma», «tähelepanelikult kuulama/kuuletuma», «talletama», ka «[millestki kinni] pidama».

Paranda meelt – μετανόησον – sõna μετανοέω – «meelt parandama» – koosneb antud juhul muutust või millekski/kellekski saamist tähistavast eessõnast μετά ning verbist νοέω – «mõistusega tunnetama», «mõistma», «taipama», «mõtisklema», «tähelepanu osutama».⁷

Sa ei saa arugi – οὐ μὴ γνῶς – võib tõlkida ka: «sa ei teagi» või «sa ei või teadagi».

On sul mõned – ἔχεις ὀλίγα ὀνόματα – sõnasõnalt: «sul on vähesed nimed».⁸ Sõna ὄνομα – «nimi» –, mis tähendab siin «teatud isik», on ilmselt mõeldud kinnitama, et Jumal tunneb omasid nimepidi, s.t isiklikult, samuti võib see viidata ristimisele kui uue nime saamisele (vrd Ilm 2:17).

⁶ 1739. aasta Piiblis: «kuida sa olled sanud ja kuulnud».

⁷ Niisiis on meeleparandus eeskätt mõtteviisi, põhimõteteliste eluhoiakute täielik muutus või uueks saamine.

⁸ 1739. aasta Piiblis: «on sul pissut nimmesid»; 1968. aasta piiblitõlkes: «on sul...mõned nimed»; 1989. aasta Uues Testamendis: «on sul mõned nimed».

Ei ole määrinud – οὐκ ἐμόλυναν – sõna μολύνω – «määrima», «rüvetama», «mustaks tegema» – tuleneb sõnast μέλας – «must». Pidades silmas järgnevalt nimetatud valgeid rõivaid võikski tõlkida: «ei ole mustaks teinud».⁹

Rõivaid – τὰ ἱμάτια – sõna ἱμάτιον tähistab igasugust üleriiet.

Saavad kõndida – περιπατήσουσιν – võiks tõlkida ka (veidi vanamoodsalt): «saavad kõndima/käima» või «saavad kord kõndida/käia». Tuleviku ajavorm tähistab midagi tulevikus kindlasti aset leidvat.¹⁰

Valgeis rõivais – ἐν λευκοῖς – sõnasõnalt: «valgeis». sõna λευκός tähendab «valge», «hele», «särav».

Väärt – ἄξιοί – sõna ἄξιος tähendab «kaalukas», «väärtnuslik», «sobilik», «kohane», ülekantult ka «autoriteetne».

Riietatakse – περιβαλεῖται – sõna περιβάλλω koosneb περί – «ümber» – ja sõnast βάλλω – «viskama», «heitma», niisiis võiks tõlkida: «[sellele] heidetakse ülle/ümber».

Ei kustuta – οὐ μὴ ἐξαλείψω – sõna ἐξαλείφω – siin «[maha/ära] kustutama» – tähendab sõnasõnalt «võidmist maha pühkima».

Tunnistan – ὁμολογήσω – sõna ὁμολογέω tähistab avalikult teada andmist, millegi kinnitamist, ka millegagi/kellegagi nõustumist.

Isa inglite ees – ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ – sõnasõnalt: «Tema inglite ees».

Sisuline analüüs

Väike-Aasia lääneosas asuv Sardes oli olnud kunagise Lüüdia kuningriigi pealinn, mille õitseajaks peetakse Lüüdia viimase kuninga Kroisose (ehk Kröösuse) valitsemisaega (555–541 eKr). Ka Pärsia ülemvõimu ajal oli tegemist piirkonna tähtsaima linnaga, mis asus Väike-Aasiat Pärsia suurriigi ühe pealinna Susaga ühendava maantee ääres.

Sardese akropol olla olnud äärmiselt kõrge ja hästi kindlustatud, seetõttu peeti seda tormijooksuga vallutamatuks ning vaenlane suutis linna piiramisega ära võtta vaid kahel korral kogu selle ajaloo jooksul: esimesena Kyros aastal 546 eKr ja teisena Antiochos III aastal 218 eKr. Mõlemal õnnestus see öö varjus toimunud ootamatu n-ö tagaukserünnaku abil. Võib-olla just sellele viidates hoiatatakse Sardese kogudust sõnadega: «Kui sa nüüd ei valva, siis ma tulen kui varas ja sa ei saa arugi, mis tunnil ma tulen su peale.» (Ilm 3:3)

⁹ 1739. aasta Piiblis: «ei olle...rojaseks teinud»; 1968. aasta piiblitõlkes: «ei ole reostanud».

¹⁰ 1739. aasta Piiblis: «peawad...käima».

Sardese koguduse probleemiks näib olevat teatav üleolev suhtumine, võib-olla ka enesega rahulolu, enda alusetult paremaks pidamine kui tegelikult oldi,¹¹ samuti vaimne loidus ja hoolimatus. Seoses Sardese kogudusega ei mainita otseselt ühtegi konkreetset pattu ega eksiõpetust.

Kogudust manitsetakse olema valvel (võiks öelda ka: ärkama), kuna on vaid mõned üksikud «nimed» (s.t mõned loetud hinged), kes ei ole oma kunagi Talle veres valgeks uhatud rõivaid mustaks teinud – ülejäänuid ähvardab aga oht, et nende «võidmine pestakse maha» (vt keelelist märkust sõna ἐξαλείφω – «kustutama» – kohta) ja nende nimed kustutatakse eluraamatust (Ilm 3:4).

Kuigi kirjutajaks on Johannes, on tegelikuks kõnelejaks «see, kellel on seitse Jumala vaimu ja seitse tähte» (Ilm 3:1), s.t Kristus ise. Seitse vaimu tähistavad Jumala täius ja Tema ligiolu – või pigem: kohalolu – Kristuses, kelles «elab kogu jumalik täius ihulikult» (Kl 2:9), ning Kristuse paremas käes olevad seitse taevatähte on inglid (Ilm 1:20), keda Kristus kasutab kas sidepidajatena enda ja koguduste vahel või kes tähistavad taevast reaalsust ja seal toimuvat lakkamatut liturgiat, mille peegelduseks on maa peal asuvates kogudustes¹² peetav jumalateenistus.¹³

Nagu läkituses selgelt öeldakse, heidab Kristus Sardese kogudusele ette seda, et tal on nimi, et ta elab, kuid tegelikult on ta surnud.¹⁴ Sõna ὄνομα – «nimi» – kordub siin neli korda (kogu Ilmutusraamatus erinevas seoses 36 korda), väärides nõnda tõsist tähelepanu. Ilmselt viitab see ühelt poolt asjaolule, et Jumal tunneb kõiki – iseäranis omasid – nimepidi, teisalt aga ei saa see olla mitte seotud ristimisega ja sellest võrsuva osasaamisega Kristuse, Jumala Talle, surma ja ülestõusmise läbi saavutatud lunastusest.

Need, keda Kristus manitseb (või koguni sõitleb), on ristitud, kes on saanud uue nime, mis on kirja pandud eluraamatusse – kust see aga võidakse kustutada, kui nad oma kord Talle veres puhtaks pestud, nüüd aga taas määratud rõivaid meeleparanduse kaudu uuesti valgeks ei uha. Eluraamat ei tähista mitte kindlalt ette määratud õndsakssaamist, vaid Jumala armu läbi kingitud päästevõimalust, mida ei tohi ennast üle hinnates ega hoolimatuks ja liigjulgeks muutudes käest lasta.

¹¹ Sarnaselt Gl 6:3: «Sest kui keegi arvab enese midagi olevat, olemata aga midagi, see petab iseennast.»

¹² Mõnede autorite arvates paistavad seitse Väike-Aasia kogudust Patmoselt vaadates oma paiknemiselt üsna sarnased seitsme Plejaadi ehk sõelatähega. Kreeka mütoloogias olid Plejaadid titaan Atlase ja merenümf Pleoine tütreid, keda lakkamatult jälitas Orion.

¹³ Ärgem unustagem, et Johannes sai ilmutuse Issanda päeval, s.t pühapäeval.

¹⁴ Sarnaselt rohkete lehtedega, ent viljatule viigipuule, mille Jeesus needis (Mt 21:19 par).

Kristus on näinud, teab ja tunneb inimeste tegusid. Ta teab, et need ei ole Jumala ees täiuslikud – või, nagu võib samuti tõlkida, [veel] lõpule viidud¹⁵ –, Ta teab, et seegi, mis on veel alles, või needki vähesed, kes on veel ustavaks jäänud, võivad peagi surra. Seepärast tuleb olla valvel (või ärkvel) ja hoida kinni sellest, mida ollakse kuulnud ja vastu võtnud.

Meeleparandus, milleks Sardese kogudust manitsetakse ning mis seisneb eeskätt loobumises enesega rahulolust ja (võib-olla oma kuulsusrikkale ja kangelaslikule minevikule toetuvast) liigsest kindlusest, saab tugineda üksnes «kuuldul ja vastu võetul», s.t Jumala elaval ja päästval sõnal. Meeleparandus ei ole mitte «eneseabi», vaid vastupidi, täielik enesest lahti ütlemine, läbinisti, põhimõtteliselt uueks, teiseks saamine. Meeleparandus ei ole mitte inimese tegu, vaid Jumala sõna ja armu tegu inimeses.

Ehk aitab sellest paremini aru saada ka sõna γρηγορέω – «valvama» – etimoloogia: see tuleneb sõnast ἐγείρω – «tõusma», «ärkama» –, mis peaks tuletama meelde nii Kristuse ülestõusmist meie usu ja elu lähtepunkti ja alusena¹⁶ kui ka seda, et need, kes on ristitud, on koos Kristusega üles äratatud ja elavaks tehtud ning Kristus on nende «meele ära parandanud», s.t nad uueks loonud.

Neid, kes meelt ei paranda, tabab Issanda päev, s.t Tema tulemine viimseks kohtuks, ootamatult – nagu salamahti linna hiilinud vaenlane, kes võib rünnaku ootamatusele tuginedes võtta ära ka vallutamatuks peetud linnuse. Kes aga lõpuni ustavaks jääb, see on võitja ja rõivastatakse valgesse pidurüüsesse. Teda ei ähvarda oma rõivad määrinute saatus, vaid ta võib käia (s.t elada) igavesti koos Kristusega.

Valged rõivad on kahtlemata lunastuse märk: «Need on need, kes tulevad suurest viletsusest ning on pesnud oma rüüd ja teinud need valgeks Talle veres.» (Ilm 7:14). See on täpselt see, mida ütleb apostel Paulus: need, kes on Kristusesse ristitud, on Temaga rõivastatud (Gl 3:27), Kristus on nad pühitsenud ja vees pesemisega oma sõna läbi puhastanud (Ef 5:26). Oma rõivaste Talle veres valgeks uhamine on sama, mis uuestisünni pesemine ja Püha Vaimu uuendamine, mille läbi oleme Kristuse armust armust õigeks ja igavese elu pärijaiks saanud (Tt 3:5j).

Ka sõna νικάω – «võitma» – kasutatakse Ilmutusraamatus üsna rohkesti, kokku 18 korda. Tõeline Võitja on kahtlemata Kristus, ent koos Temaga on võitjad need, kes ei «ole oma elu armastanud surmani» (Ilm 12:11), vaid on olnud valmis koos Kristusega

¹⁵ Selles tähenduses, nagu nt Smürna kogudusele kirjutatud: «Ole ustav surmani, ja ma annan sulle elupärja!» (Ilm 2:10)

¹⁶ «Ära karda! Mina olen Esimene ja Viimne ja Elav. Ma olin surnud, ning ennäe, ma elan igavesest ajast igavesti ning minu käes on surma ja surmavalla võtmed.» (Ilm 1:17j)

kannatama ja Temast oma elu hinnaga tunnustust andma.¹⁷ Nagu tõeline Võitja, nii on ka tõeline Tunnistaja Kristus ise – «ustav tunnistaja, esikpoeg surnuist ja maa kuningate valitseja... kes meid armastab ning on meid lunastanud meie pattudest oma verega» (Ilm 1:5). Kristus kinnitab Sardese koguduse ustavaksjäänule, et on valmis tunnistama nende nime oma Isa, s.t Jumala, ja Tema inglite ees.

Tegemist ei ole väikse asjaga, kellelegi moka otsast tunnustuse andmisega, vaid nagu algkeeles kasutatud sõna *ὁμολογέω* väljendab, avaliku, jõulise teadaandmisega, mis ei saa jääda kellelegi märkamatuks ning millega kaasnevad üleüldine tunnustus ja lugupidamine.

Läkituse tavapärase lõpumanitsus «Kellel kõrv on, see kuulgu, mida Vaim ütleb kogudustele!» (Ilm 3:6) näib siinkohal isegi veidi üleliigsena, kuna öeldu peaks olema niigi piisavalt selge. Siiski tasub ka neid sõnu võtta väga tõsiselt, eriti Sardese kogudusel, kelle jaoks näib olevat tavapärase enda – ja see tähendab ka oma arusaamise ja võib-olla ka enda kohustuste täitmise tubliduse – ülehindamine. Läkituse algussalmi parafrasides: «Sul on nimi, et sul on kõrvad, aga tegelikult sa ei kuule – isegi seda mitte, mida Jumala Vaim sulle ütleb!»

Vahest just seetõttu, et läkituses Sardese kogudusele ei tooda esile mingeid spetsiifilisi patte ega eksiõpetusi, on see äärmiselt aja- ja asjakohane alati ja kõikjal. Oht ennast üle hinnata, endast midagi rohkemat arvata kui ollakse, liigjulgeks, muretuks ja hooletuks muutuda või ka ennast arvatava päästekindlusega petta¹⁸ ähvardab kõigi aegade kristlasi, olgu tagakiusamise või rahu oludes. Jah, «ma olen ristitud ja kirjas, ma olen eluraamatus»¹⁹, ent see ei tähenda, nagu Issand ei võiks mu nime sealt kustutada, kui olen mulle kingitud valged rõivad taas mustaks teinud. See tähendab hoopis, et «vana Aadam koos kõigi pattude ja kurjade himudega tuleb meis igapäevase patukahetsuse ja meelearanduse läbi ära uputada ning surmata ja et iga päev peab veest välja tulema ja üles tõusma uus inimene, kes elaks õiguses ja puhtuses Jumala ees»²⁰.

¹⁷ «Kui ta avas viienda pitseri, nägin ma altari all nende hingi, kes olid tapetud Jumala sõna pärast ja tunnustuse pärast, mis neil oli.» (Ilm 6:9)

¹⁸ Isegi apostel Paulus ei arvanud ennast selle vääriliseks: «Mitte et ma selle oleksin saanud või oleksin juba täiuslik, aga ma püüan kätte saada seda, mille pärast Kristus Jeesus on minu kätte saanud. Vennad, ma ei arva endast, et ma selle olen kätte saanud, ühte aga ma ütlen: Ma unustan kõik, mis on taga, ja sirutun eesoleva poole, ma püüdlen sihtmärgi poole, Jumala üleva kutsumise võiduhinna poole Kristuses Jeesuses.» (Fl 3:12–14)

¹⁹ KLPR 210

²⁰ Martin Luther, Väike katekismus IV

Jutluseks

Nelipühale järgneva üheteistkümnenda pühapäeva teemaks on kirikukäsiraamatu järgi «Soosinguajad». Teema on pärit esimese lugemisaasta Evangeeliumist (Lk 19:41–48), milles Jeesus ütleb Jeruusalemma ees ootava hukatuse pärast nuttes, et Jeruusalemm ja selle rahvas «ei ole ära tundnud oma soosinguaega²¹». Kirikukäsiraamat mõtestab soosinguaega ajana, mis on antud meelearanduseks: «Soosingu- ehk meelearandusaja kohta kehtib sõna: Täna, kui teie Tema häält kuulete, ärge tehke oma südant kõvaks (Hb 3:15).»

Kirikukäsiraamatu lugemiskava järgi on esimese lugemisaasta Vana Testamendi lugemiseks (Jr 18:1–10) võrdpilt Iisraeli rahvast kui potissepa käes olevast savist, millega Jumal võib teha, mida tahab. Jumal ähvardab karistada rahvast, kes ei kuula Tema häält ja teeb kurja, ent töötab pääsemist neile, kes oma kurjusest pöörduvad.

Esimese lugemisaasta Epistlina loetavas läkituses Sardese kogudusele ei ole otseselt juttu ei kurjusest, patust ega isegi eksiõpetustest, vaid see on suunatud kristlastele, kes arvavad, et nendega on kõik korras, ent kelle eluviis kõneleb pigem sellest, et nad on [vaimulikult] surnud. Tõenäoliselt on siin suurimaks probleemiks enese ülehindamine, aga ka – sarnaselt Jeesuse poolt Evangeeliumis Jeruusalemma kohta öeldule – see, et «ei tunta oma soosinguaega» ega olda tegelikult valmis Issanda palge ette astumiseks, sest Issand «tuleb kui varas» ootamatult.

Jutluse võib ehitada üles näiteks järgmiste punktidenä:

1. Sardese kogudusele saadetud läkituse iseloom ja sõnum on huvitavas kooskõlas Sardese ajaloo ja sealse rahva tõenäolise mõtteviisiga: tegemist oli kunagi väga tähtsat rolli mänginud ja mingil määral isegi kuulsusrikka ajalooga linnaga – ühega n-ö vallutatutest linnadest, mille renomeed paraku määrisid kaks kuulsusetut lugu, üks seotud Kyrose ja teine Antiochos III-ga, kellel õnnestus linn kavaluse ja ootamatu rünnakuga ära võtta. Sardese koguduse probleemiks näib olevat nii iseenda kui ka oma päästekindluse ülehindamine ja sellest tulenev hoolimatus, võib-olla ka pealiskaudsus ja teatav välispidisus, mida iseloomustavad Issanda karmid sõnad: «Sul on nimi, et sa elad. Ometi oled sa surnud.» Endistviisi jätkates oleks selle koguduse saatus otsustatud – paraku täpselt vastupidiselt sellele, mida nad ise arvasid. Nende valged rõivad olid juba ammu mustad ning nende nimesid ähvardas eluraamatust kustutamine.

²¹ Varasemates eestikeelsetes piiblitõlgetes on sõna ἐπισκοπή vastena kasutatud enamasti sõna «armukatsumisaeg», mis annab originaali tähenduse edasi märksa paremini kui «soosinguaeg». Tegemist on läbikatsumisega, mis võib olla – ja Jumala puhul kahtlemata on – armuline ja soosiv, ent on siiski läbikatsumine, mille käigus hinnatakse läbikatsumise väärlisust ja millel on saadud tulemusele vastavad tagajärjed.

2. Sellisena on Sardese kogudus paraku üsna heaks pildiks kristlasi kõigil aegadel varitsevast ehk suurimastki ohust – suuremast igatahes kui otsene tagakiusamine. Eriti headel aegadel kipub juhtuma, et inimesed hakkavad seda, mis on neile saanud osaks Jumala armu läbi, pidama omaenda teeneks, või siis rajavad Jumala armule petliku päästekindluse, arvates, et õndsus on neil juba sama hästi kui käes ning seda ei suuda miski kõigutada. Viimasega kaasneb enesekindlus, enda teistest paremaks pidamine, arvamine, et ollakse midagi, tegelikult midagi olemata. Tulemus on ikka ja alati sama: inimene võib enda või ka teiste arvates elada, Jumala silmis on ta aga surnud, nii et tema nime kustutamine eluraamatust on pelgalt juba sündinud fakti konstateerimine ja lõplik vormistamine.
3. See on hirmuäratav väljavaade – seda hirmuäratavam, et läkitus Sardese kogudusele on kirjutatud üsna vaoshoitud toonis, justkui polekski enam mõtet ägestuda, kuna kõik on juba otsustatud... See siiski ei ole nii, sest esiteks on ka Sardese koguduses – ja igas koguduses – alati neid, kes ei ole oma rõivaid määrinud, kes ei ole – veel, tuleb hoiatavalt rõhutada! – surnud, vaid kes on jäänud ustavaks ja seetõttu väärt minema valgeis rõivais koos Kristusega igavesse ellu. Ning teiseks: viimselt on see ikkagi Kristus, kelle käes on kõik – nii seitse taevatähte kui koguduste ja jumalarahva igavene saatatus. See on Kristus, kelle sõna vastu võttes ja kuulates avaneb meile tee meelearanduseks, ning see on Tema, kelle veres on puhtaks uhutud mitte ainult meie rõivad, vaid meie hinged. Kristuse tahtmine ei ole mitte meie nimesid eluraamatust kustutada, vaid nad sinna jäädavalt kirja panna ja nii Jumala kui Tema inglite ees Talle ustavaks jäänute nimedest tunnistust anda. On elu ja surma küsimus, et kuuleme ja võtame tõsiselt, mis Kristusel on meile ütelda, mõistes, et kui ka meie teod on Jumala ees alati kaugel täiusest, siis Temas elab ja on saanud avalikuks kogu jumalik täius ja pääste ka meie lunastamiseks. Jumal ei taha, et me hukkuksime, vaid et meil oleks igavene elu ja õndsus.